

ROCZNIK TOMISTYCZNY
1 (2012)

ROCZNIK TOMISTYCZNY
1 (2012)

ΘΩΜΙΣΜΟΣ ΤΑ ΧΡΟΝΙΚΑ
ANNARIUS THOMISTICUS
THOMISTIC YEARBOOK
THOMISTISCHE JAHRBUCH
ANNUAIRE THOMISTIQUE
ANNUARIO TOMISTICO
TOMISTICKÁ ROČENKA

ROCZNIK TOMISTYCZNY

1 (2012)

Naukowe Towarzystwo Tomistyczne
WARSZAWA

KOMITET REDAKCYJNY / EDITORIAL BOARD:

Michał Zembrzuski (sekretarz / sekretary), Maciej Słęcki, Magdalena Płotka, Dawid Lipski, Izabella Andrzejuk, Artur Andrzejuk (redaktor naczelny / editor-in-chief)

RADA NAUKOWA / SCIENTIFIC COUNCIL: Stanisław Wielgus, Tomasz Stępień, Antoni B. Stępień, Sławomir Sobczak, Arkady Rzegocki, Andrzej Maryniarczyk, Marcin Karas, Tadeusz Klimski, Krzysztof Kalka, Marie-Dominique Goutierre, Mieczysław Gogacz, Wojciech Falkowski, Mehmet Zeki Aydin, Artur Andrzejuk, Anton Adam.

RECENZENCI / REVIEWERS

Antoni B. Stępień
Marie-Dominique Goutierre
Andrej Slodička

REDAKCJA JĘZYKOWA / LANGUAGE EDITORS

Magdalena Płotka (łacina, angielski), Maciej Igielski (polski), Monika Slodičková (słowacki), Michał Zembrzuski (łacina)

PROJEKT OKŁADKI

Mieczysław Knut

OPRACOWANIE GRAFICZNE, SKŁAD I ŁAMANIE

Maciej Głowacki

ISSN 2300-1976

© Artur Andrzejuk / Naukowe Towarzystwo Tomistyczne (wydawca / editor)

Warszawa 2012

Rocznik Tomistyczny ukazuje się dzięki pomocy Jacka Sińskiego

Redakcja Rocznika Tomistycznego

ul. Klonowa 2/2

05-806 Komorów

POLSKA

Druk i dystrybucja:

WYDAWNICTWO
von Borowiecky

Spis treści

Od Redakcji.....	9
Artur Andrzejuk	
Czym jest tomizm?	11
Mieczysław Gogacz	
Metafizyka św. Tomasza (specyfika głównych zagadnień).....	19

Rozprawy i artykuły

Paul J. Cornish	
A Case against State Sovereignty from the Natural Law Tradition	33
Anton Adam	
Milost' v teológii Wincenta Granata v kontexte filozofie Tomáša Akvinského	49
Michał Zembrzuski	
Intelekt bierny a intelekt możnościowy w ujęciu św. Tomasza z Akwinu	65
Izabella Andrzejuk	
Komplementarność mądrości i roztropności w ludzkim postępowaniu. Ujęcie św. Tomasza z Akwinu	85
Dorota Zapisek	
Miejsce woli w zagadnieniu ludzkiego działania w ujęciu św. Tomasza z Akwinu	109
Artur Andrzejuk	
Swoistość sfery afektywnej w ujęciu Tomasza z Akwinu	123
Anna Kazimierczak-Kucharska	
Naturalne poznawanie aniołów konsekwencją ich ontycznej struktury – zarys ujęcia Tomasza z Akwinu	149
Magdalena Płotka	
Praktycystyczna koncepcja filozofii człowieka jako podstawa rozumienia prawa naturalnego (na przykładzie ujęcia Pawła z Worczyna)	161
Andrzej Marek Nowik	
Metodologia historii filozofii w ujęciu wybranych tomistów	173
Adam Górniak	
Koncepcja transcendentaliów a teoria teologii według Tomasza z Akwinu	183

Edycje

Paulina Brodzik, Michał Poręcki, Jurata Serafińska, Hanna Szczęśniak, Anna Tustanowska, Magdalena Płotka	
Edycja fragmentu komentarza do <i>Etyki nikomachejskiej</i> (BJ 741) Pawła z Worczyna	203

Paulus de Worczyn	
Quaestiones in libros <i>Ethicae nicomacheae</i> Aristotelis (BJ 741, f. 52v-54r).....	207

Tłumaczenia

Étienne Gilson	
Badania historyczne i przyszłość scholastyki (tłum. Michał Zembrzuski).....	219
Kinga Górka	
Problematyka cielesności demonów w <i>De malo</i> (q. 16, a. 1) św. Tomasza z Akwinu.....	227
Tomasz z Akwinu	
Kwestie dyskutowane o złu (<i>Quaestiones disputatae de malo</i>, q. 16, a. 1).....	229
Michał Zembrzuski	
Analiza problematyki filozoficznej zawartej w <i>Kwodlibecie</i> Tomasza z Akwinu: „Czy anioł jest substancjalnie złożony z istoty i istnienia?”.....	249
Tomasz z Akwinu	
<i>Kwodlibet</i> (<i>Quaestiones quodlibetales</i>, II, q. 2, a. 1).....	255

Sprawozdania i recenzje

Michał Zembrzuski	
Recenzja: M. Mróz, <i>Tajemnica ludzkiej nieprawości. Aktualność nauki św. Tomasza z Akwinu o złu moralnym i wadach głównych</i>, Toruń 2010, Wydawnictwo Naukowe UMK, ss. 627.....	261
Dawid Lipski	
Tomizm na IX Polskim Zjeździe Filozoficznym.....	267
Magdalena Płotka, Michał Zembrzuski	
Sprawozdanie z Konferencji Naukowej: „Jak uprawiać i pisać historię filozofii; jak jej nauczać?”.....	271
Izabella Andrzejuk	
Sprawozdanie z uroczystego wręczenia Nagród imienia Profesora Mieczysława Gogacza.....	277
Nota o Autorach.....	283

Table of contents

Editorial	9
Artur Andrzejuk	
What is the Thomism?	11
Mieczysław Gogacz	
Metaphysics of Saint Thomas (the specificity of the main problems)	19

Dissertations and articles

Paul J. Cornish	
A case against state sovereignty from the natural law tradition	33
Anton Adam	
Grace in Vincent Granat's theology in the context of the philosophy of St. Thomas Aquinas	49
Michał Zembrzuski	
Passive intellect and potential intellect according to St. Thomas Aquinas	65
Izabella Andrzejuk	
The complementarity of wisdom and prudence in human action. Thomas's Aquinas account	85
Dorota Zapisek	
A place of will in the problem of human action in Thomas's Aquinas view	109
Artur Andrzejuk	
Specific character of the sphere of affection in Thomas's Aquinas account	123
Anna Kazimierczak-Kucharska	
Angel natural cognition as a consequence of their ontological structure – Thomas's Aquinas account	149
Magdalena Płotka.	
Practacist concept of philosophical anthropology of Paul of Worczin as a foundation of natural law theory	161
Andrzej Marek Nowik	
Thomistic account of methodology of history of philosophy	173
Adam Górniak	
The concept of transcendentals and the theory of theology by Thomas Aquinas	183

Editions

Paulina Brodzik, Michał Poręcki, Jurata Serafińska, Hanna Szczęśniak, Anna Tustanowska, Magdalena Płotka	
The edition of the fragment of the commentary on Paul's of Worczin <i>Nicomachean Ethics</i> (BJ 741)	203

Paulus de Worczyn	
<i>Quaestiones in libros Ethicae nicomacheae</i> Aristotelis (BJ 741), f. 52v-54r.....	207

Translations

Étienne Gilson	
Historical research and the future of scholasticism.....	219
Kinga Górka	
The issue of devils corporality in <i>De malo</i> (q. 16, a. 1) St. Thomas Aquinas.....	227
Thomas Aquinas	
<i>On Evil (Quaestiones disputatae de malo, q. 16, a. 1).....</i>	<i>229</i>
Michał Zembrzuski	
Analysis of the philosophical issues contained in Thomas Aquinas <i>Quaestiones quodlibetales</i>. Is an angel substantially composed of essence and existence?.....	249
Thomas Aquinas	
<i>Quodlibetale (Quaestiones quodlibetales, II, q. 2, a. 1).....</i>	<i>255</i>

Reports and reviews

Michał Zembrzuski	
Recenzja: M. Mróz, <i>Tajemnica ludzkiej nieprawości. Aktualność nauki św. Tomasza z Akwinu o złu moralnym i wadach głównych (The Mystery of Human Iniquity. The Topicality of St. Thomas Aquinas's Teachings on Moral Evil and Capital Vices)</i>, Toruń 2010, Wydawnictwo Naukowe UMK, pp. 627.....	261
Dawid Lipski	
Thomism at the 9th Polish Congress of Philosophy.....	267
Magdalena Płotka, Michał Zembrzuski	
Report on the conference "How to do the history of philosophy? How to teach it?".....	271
Izabella Andrzejuk	
The report of the ceremony of Professor Mieczysław Gogacz award.....	277
Note about authors.....	283

Tomizm na IX Polskim Zjeździe Filozoficznym

W dniach 17-21 września 2012 roku w Hotelu Gołębiowski w Wiśle miał miejsce IX już Polski Zjazd Filozoficzny. Udział w imprezie zapowiedziało 735 osób z całego świata. Jak można było przeczytać we wstępie do *Księgi streszczeń*¹ przygotowanej przez organizatorów, istotnym celem Zjazdu było skupienie środowisk filozoficznych, by w referatach i dyskusjach podjąć najważniejsze kwestie rozwoju myśli filozoficznej w Polsce i innych krajach Europy.

W związku z tym należy przede wszystkim stwierdzić, że wśród prawie trzydziestu sekcji tematycznych, pięciu sympozjów specjalnych i trzynastu dyskusji panelowych, stan badań nad dziedzictwem Tomasza z Akwinu, recepcją i kontynuacją jego myśli nie doczekał się osobnej sekcji. Tym bardziej więc należy zwrócić uwagę na te nieliczne wystąpienia nawiązujące tematycznie do szeroko rozumianego tomizmu. Co zaś ciekawe, prawie wszyscy prelegenci, zajmujący się w swoich referatach tomizmem, związani są z warszawskimi ośrodkami naukowymi (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Uniwersytet Warszawski, Wyższa Szkoła

Komunikowania, Politologii i Stosunków Międzynarodowych, Wyższa Szkoła Nauk Społecznych „Pedagogium”).

Jednym z pierwszych wystąpień w ramach sekcji dydaktyki filozofii był referat dra Krzysztofa Wojcieszka (reprezentującego „Pedagogium”) zatytułowany *Dydaktyka filozofii w wiekach średnich. Model świętego Tomasza z Akwinu*. Autor na początku postawił pytanie, czy nauczanie filozofii w Europie w średniowieczu było w zgodzie z rzeczywistymi ludzkimi potrzebami i w tym aspekcie dalece przewyższało dzisiejszą dydaktykę tego przedmiotu. Odpowiedź jest dla prelegenta twierdząca, szczególnie zaś widać

¹IX Polski Zjazd Filozoficzny. *Księga streszczeń*, red. A. Kuzior, A. Kiepas, J. Rąba, Gliwice–Katowice–Wisła 2012, ss. 608. Pełny obraz Zjazdu widać dopiero w *Księdze streszczeń*, gdyż obecność na Zjeździe, nawet bardzo intensywna, daje – siłą rzeczy – obraz fragmentaryczny, gdyż w tym samym czasie odbywa się kilka, a niekiedy nawet kilkanaście spotkań.

to na przykładzie Tomasza z Akwinu i jego modelu dydaktyki (zarówno w teorii, jak i w praktyce). Należy zwrócić uwagę, że mylnie określa się „służalczość” filozofii w średniowieczu względem teologii. Chodzi tu bowiem raczej o rolę filozofii w rozwiązywaniu skomplikowanych aporii życia duchowego. Rozumiał dobrze to Akwinata, który na pierwsze miejsce w swojej dydaktyce, niejako w punkcie wyjścia, wysuwa antropologię, szczególnie zaś działania władz człowieka w procesie tworzenia wiedzy. Autor referatu postawił tezę, że cała twórczość filozoficzna Tomasza sprowadza się do jednego celu – jak ochronić ludzką miłość, ponieważ w centrum tej myśli jest człowiek. Dlatego też ze względu na cele nauczania i metody (dysputy, kwestie dyskutowane itd.) średniowiecze przewyższa naszą współczesną dydaktykę filozoficzną.

Wśród dwudziestu dwu wystąpień w sekcji „Filozofia człowieka” referat pt. *Związek mądrości i roztropności w antropologii św. Tomasza z Akwinu* przedstawiła dr Izabella Andrzejuk. Prelegentka badała związek mądrości i roztropności, określając najpierw ich istotę i funkcję w strukturze człowieka. Przedstawiając zaś współdziałanie mądrości i roztropności na poszczególnych etapach podejmowania decyzji, ukazała, że roztropność nie może rozwijać się bez pomocy mądrości, obie bowiem stanowią podstawę do podejmowania właściwych naturze ludzkiej działań: mądrość na płaszczyźnie intelektu teoretycznego, roztropność zaś – intelektu praktycznego. I. Andrzejuk postawiła również tezę, że mądrość teoretyczna i praktyczna stanowią jedną mądrość, która usprawnia intelektualną władzę człowieka do różnych działań. Dyskusję natomiast wzbudziła kwestia dotycząca tego, jak Akwinata wyjaśnia, że mądrość, która jest właściwa rozumowi przyrodzonemu, może doprowadzić do wskazania istnienia Absolutu.

W programie wystąpień Zjazdu pojawił się również referat prof. Pavlo Sodomora

z Lwowskiego Narodowego Uniwersytetu Medycznego zatytułowany *Terminologie scholastyczne: sposoby tłumaczenia (oparte na „Summa theologiae” św. Tomasza)*. Przydzielony on został do sekcji filozofii języka. W swoim wystąpieniu referent dotknął problemu terminologii filozoficznej, która w przypadku ukraińskiego obszaru językowego jest ciągle na etapie formowania. Prowadzi to do wieloznaczności wielu terminów *stricte* filozoficznych. Autor omówił to na przykładzie translacji łacińskiego słowa *accidentia* na ukraiński termin *prypadkovist*. Wskazuje, że tłumaczenie to dokonało się tą samą metodą, co przetłumaczenie greckiego terminu *symbebekos* na łaciński termin *accidentia*.

W sekcji historii filozofii polskiej referat poświęcony teorii relacji osobowych w ujęciu Mieczysława Gogacza, jej źródeł i konsekwencji zaprezentował prof. Artur Andrzejuk, (kierownik Katedry Historii Filozofii Starożytnej i Średniowiecznej w Instytucie Filozofii Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego oraz profesor Polskiego Uniwersytetu na Obczyźnie). Prelegent zaczął od przybliżenia głównych tez teorii relacji osobowych, której sformułowania dokonał twórca tomizmu konsekwentnego, profesor Mieczysław Gogacz. Następnie, kolejno analizując poglądy filozofów, począwszy od Sokratesa, poprzez Platona, Arystotelesa, Cyserona, św. Augustyna, po Bernarda z Clairvaux i Tomasza z Akwinu, ukazywał poszczególne ujęcia miłości i przyjaźni jako etapy formułowania się teorii relacji osobowych, w ramach próby realizowania sposobu uprawiania historii filozofii, jako dziejów problemów filozoficznych, postulowanego przez Étienne Gilsona. Referent wskazał, że Gogacz dziedziczy „odkrycia filozoficzne” od Sokratesa do Tomasza z Akwinu. Ponadto podkreślił, że twórca tomizmu konsekwentnego stara się wyprowadzić wnioski z teorii relacji osobowych dla etyki (etyka chronienia osób), pedagogiki (jako dyscypliny *stricte* filozoficznej) czy teolo-

gii (w której religia to przede wszystkim relacja miłości wiążąca człowieka z Bogiem). Wśród wielu pytań w dyskusji pojawiło się również pytanie profesora Krzysztofa Ślezińskiego z Uniwersytetu Śląskiego, czy profesor Gogacz swoją postawą w życiu codziennym i uniwersyteckim daje wyraz przekonaniom o zasadności teorii relacji osobowych. Prelegent podkreślił, że w tym przypadku należy z całą pewnością postawić znak równości między głoszonymi poglądami profesora i realizacją tych poglądów.

W sekcji poświęconej zagadnieniom z zakresu historii filozofii starożytnej i średnio-wiecznej wygłoszone zostały trzy referaty związane z myślą lub osobą Akwinaty. Pierwszym z nich było wystąpienie mgra Dawida Lipskiego zatytułowane *Poglądy Jana Peckhama z zakresu filozofii bytu w kontekście sporu o jedność formy substancjalnej w człowieku*, w którym referent starał się przedstawić poglądy jednego z głównych przeciwników nauki Akwinaty, dotyczące problemu wielości form w człowieku. W przypadku tego wystąpienia największym zainteresowaniem wśród słuchaczy cieszyła się kwestia historycznego aspektu sporu Jana Peckhama i Tomasza z Akwinu.

W kolejnym referacie dr Adam Górniak z Uniwersytetu Warszawskiego zajął się tematem koncepcji teologii według Bonawentury i Tomasza z Akwinu, a właściwie ich filozoficznymi podstawami. W przypadku Bonawentury odwołuje się on przede wszystkim do „czterech przyczyn” Arystotelesa (materiałnej, formalnej, celowej i sprawczej) w celu wyjaśnienia metodologicznych podstaw teologii (przedmiotu, metody, autorstwa i celu). Tomasz natomiast – jak zauważył prelegent – wskazuje, iż to wyjaśnienie ma jedynie charakter opisu struktury formalnej. Akwinata woli w zamian posłużyć się koncepcją transcendentaliów. Dr Górniak stwierdził, że już w Tomaszowym *Komentarzu do Sentencji* widzi podstawy egzystencjalnej teorii

bytu. Wskazują na to właśnie koncepcja transcendentaliów i stawianie pytania o realność.

Ostatnia prelegentka, dr Gabriela Kurylewicz, reprezentująca także Uniwersytet Warszawski, w referacie *Tomasz z Akwinu o nieodwracalności rzeczy dokonanych w czasie* wskazała, że teza o nieodwracalności rzeczy dokonanych w czasie ma rangę zasady, która łączy twórcę-człowieka z twórcą-Bogiem. Dlatego też każde działanie (rzecz) może być zmienione (naprawione) jedynie w teraźniejszości lub przyszłości, ponieważ „nikt nie ma zdolności do wykonywania czegoś, co już wykonał, jako że nie może uczynić dokonanych w przeszłości czegoś, co się nie dokonało”. Z tego, jak podkreślała referentka, banalnego stwierdzenia, należy wyciągnąć dalekosiężny wniosek o konsekwentnym realizmie metafizycznym Tomasza. Nawet Bóg nie może „cofnąć” czy „poprawić” np. istnienia Judasza, lecz jedynie po czasie skomentować, iż lepiej byłoby dla tego człowieka, gdyby się w ogóle nie narodził. Jedynie teraźniejszość i przyszłość mogą naprawić przeszłe zdarzenia. To tu znajdujemy miejsce na twórczość zarówno Boga, jak i człowieka.

Należy ponadto zauważyć, że zdarzały się też wystąpienia, głównie przedstawicieli Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, podejmujące jakieś konkretne tematy filozoficzne, w których uwzględniane było stanowisko tomistyczne lub nawet proponowano rozwiązania *secundum Thomam*. Dobrym przykładem może tu być referat Stanisława Majdańskiego, który w sekcji filozofii języka mówił „o strukturze kategoriałnej: substancjalno-celowej i substancjalno-przejawowej – APR, APM i APL”.

Jak się wydaje, odpowiednim podsumowaniem tych nielicznych wystąpień poświęconych polskim badaniom nad dziedzictwem myśli Tomasza z Akwinu, mogą być słowa ks. dra Kazimierza Gryżeni (z Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego), który jako ostatni z prelegentów w sekcji poświęco-

nej historii filozofii starożytnej i średniowiecznej wyraził żal, że często na Zjeździe było słycać takie nazwiska jak Kant, Husserl czy Hegel, a rzadko pojawiało się nazwisko M. A. Krapca².

Dobrze byloby, gdyby X Polski Zjazd Filozoficzny był bogatszy w prezentacje badań nad spuścizną myśli Tomasza z Akwinu oraz propozycje recepcji i kontynuacji tomizmu.

²W *Księdze streszczeń* M. A. Krapca wymieniają trzy prelegenci: Elżbieta Struzik (z Uniwersytetu Śląskiego) w referacie pt. *Wymiary transcendencji człowieka w polskiej fenomenologii* (s. 138), Elżbieta Markiewicz (z Wyższej Szkoły Menedżerskiej w Legnicy) w referacie pt. *Profanatio personae – świadectwo racji błędu antropologicznego* (s. 310-311) oraz Dobrochna Minich (z Uniwersytetu Jagiellońskiego) w referacie pt. *Koncepcja filozofii prawa Grzegorza Leopolda Seidlera* (s. 363-364).